

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1939

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙΙ

ΕΥΡΑ της Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

λος γράφει ότι χωρίς ν' απομακρυνθῆ καθόλου ἀπὸ τὸ νόημα, τὶς εἰκόνες, τὶς παρομοιώσεις, τὶς ἀλληγορίες καὶ τὶς ἀλλαγές τῶν προσώπων, προσπάθησε νὰ ἀποδώσῃ τὸ «Ἄσμα Ἀσμάτων» ὅσο τὸ δυνατόν τελειότερα στὴ γλῶσσα μας.

Τελειότερα, δηλαδή πιστά. Πιστὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ νοήματα καὶ τὰ ἄλλα ἐξωτερικὰ στοιχεία τοῦ ποιήματος. Μὰ τὸ ποίημα δὲν τὸ κάνουν οὔτε τὰ νοήματα, οὔτε οἱ εἰκόνες καὶ οἱ ἀλληγορίες· τὸ κάνει ὁ βαθύτερος λυρικός κυματισμός, πὺν ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακρύτερα καὶ πάει πολὺ πιὸ μακρὰ . . .

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Ἰμμ. Κάντ : «*Προλεγόμενα εἰς πᾶσαν μέλλουσαν Μεταφυσικήν*» (μετάφρασις, εἰσαγωγή καὶ σχόλια **Χ. Γιερόυ**).

Μεταφραστικὲς ἐργασίες στὴ φιλοσοφικὴ περιοχὴ γίνονται τώρα πολὺ λιγώτερες παρὰ πρὶν δεκαπέντε· εἴκοσι χρόνια. Ἴσως γιατί περισσότεροι τολμοῦνε νὰ ἐκφέρουν δικές τους θεωρίες, ἴσως γιατί ὁ ἐπιστημονικὸς ὀπλισμός, πὺν θεωρεῖται σήμερα ἀπορσιτίτος γιὰ μιὰ τέτοια δουλειά, εἶναι λιγώτερο προσιτὸς σ' ἐκείνους πὺν θὰ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ξαναχύσουν στὴ γλῶσσα μας ἓνα ξένο ἔργο. Οἱ κλασσικοὶ ἰδιαίτερος φιλόσοφοι τῆς νεώτερης ἐποχῆς, σπάνια μόνο καὶ κομματιαστὰ ἔχουνε δοθεῖ στὸ μονόγλωσσο ἑλληνικὸ κοινό. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ χαιρετοῦμε μὲ χαρὰ κάθε προσπάθεια στὸ ἐπίπεδο αὐτό. Ἡ μετάφραση τῶν ἔργων τοῦ Κάντ εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπαραίτητες, καὶ γιὰ τὴ μεγάλη, τὴν ἀποφασιστικὴ τους σημασία γιὰ τὴ μετάβαση ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ στὴν κριτικὴ περίοδο, ἀλλὰ καὶ γιατί ἡ γνώση τῆς πρώτης πηγῆς εἶναι ἀναγκαῖο ἐφόδιο γιὰ τὴν κατανόηση τῶν διαφορῶν παραλλαγῶν τῆς Καντιανῆς σχολῆς, πὺν τείνουν νὰ κυριαρχήσουν στὰ ἐπιστημονικά μας ἰδρύματα.

Ἡ ἐκλογή τοῦ κ. Γιερόυ, νὰ μεταφράσῃ τὰ «Προλεγόμενα, τὴν περίληψη δηλαδή καὶ τὴ λαϊκότερη ἐκθεση τοῦ κεντρικοῦ ἔργου τοῦ Κάντ, τῆς Κριτικῆς τοῦ Καθαροῦ Λόγου, εἶναι, χωρίς ἀμφισβόλια, καλή. Ἡ γλῶσσα ὁμως πὺν τὰ μετάφερε, πρέπει νὰ κατακριθεῖ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Κάντ γράφει ὡς ἓνα σημεῖο μιὰ καθαρεύουσα τοῦ καιροῦ του, μιὰ σχολικὴ, ξερὴ, περιπλεγμένη Γερμανικὴ, πὺν μοιάζει κάπως νὰ δικαιολογεῖ τὴ χρησιμοποίησή τῆς δικῆς μας· καὶ ἡ ἀπουσία κάθε λογοτεχνικῆς ἰδιότητος καὶ ἀξίωσης ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, τὸ στρυφνὸ καὶ σκυθρωπὸ ὕφος, ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ κάθε συγκεκριμένη εἰκόνα, τείνουν νὰ μᾶς καταστήσουν λιγώτερο ἀποκρουστικὸ τὸ τυπικὸ, ἐκφραστικὸ μέσο πὺν μεταχειρίζεται ἡ μετάφραση. Θὰ δικαιολογούσαμε λοιπὸν ὡς ἓνα ὀρισμένο σημεῖο τὴν καθαρεύουσά της, ἂν μπορούσε νὰ μᾶς ἀποδείξει πὺν εἶναι πιὸ συνθετικὴ, πὺν συντομεύει ἐπομένως τὶς ἀτελείωτες περιόδους τοῦ πρωτότυπου, καὶ δεύτερο, πὺν ἀποτελεῖ ἀκριβέστερο καὶ πιὸ οἰκτεῖο ὄργανο, ὡστε νὰ μὴν προσθέτει στὴ δύσκολη δουλειὰ τῆς κατανόησης καὶ τὸ ξάφνιασμα

μπροστὰ σὲ ἀσυνείθιστους ὄρους. Δυστυχῶς ἡ καθαρεύουσα τοῦ κ. Γιερόυ λαθεύει ἀπὸ μόνη τῆς τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς, ἂν υποθέσουμε πὺν συνέργησαν στὴν ἐκλογή της. Πρῶτο ἀγνοεῖ ὅλες τὶς ἀναγκαστικὲς ἀπλοποιήσεις, πὺν ἐδέχτηκε ἡ τεχνητὴ αὐτὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴ βαθμιαία εἰσόρρηση τῆς δημοτικῆς σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ λόγου. Οἱ καταλήξεις -ουσι καὶ -ητε, τὰ ὕπερ, οὔτινος, ἴνα, ἐκφράσεις σάν τὶς ἐξῆς: ὀκολουθῶ εἰς, ἀφορᾷ εἰς, «βεβαρυμένος ἀπὸ» καὶ «ἰκανοποιημένος ἀπὸ» μὲ γενική, οἱ κατὰ λέξη μεταφορὲς ἀπὸ γερμανικὲς ἐκφράσεις, πὺν δὲν ἀντιστοιχοῦν σὲ τίποτα στὴ γλῶσσα μας, ὅπως, «δὲν θὰ ἐγνώριζον» γιὰ τὸ «Ich wuesste nicht» ἢ «νὰ λάβῃ ἀρχὴν τινὰ πρὸς τὸ ἐνεργεῖν», ἢ νὰ «φέρῃ εἰς τὴν πραγματικότητα» (realisieren), ἢ «πιστεύω νὰ κατανοῶ», κλπ. φέρουν ἀκριβῶς τὰ σκοντάμματα ἐκεῖνα, πὺν ἀπομακρύνουν τὴν ἀκοή μας ἀπὸ τὸ νόημα. Ἀλλὰ δεύτερο, ὁ κ. Γιερόυ δὲν διαθέτει τὴν πλατεῖα γνώση καὶ τὴν αὐστηρὴν ἐμβρίθεια τῶν παλιῶν καθαρευουσιάνων, πὺν χρωστοῦμε τουλάχιστο νὰ θαυμάσουμε τὸν παλμὸ καὶ τὴν ὀρμητικότητα, μὲ τὴν ὁποία ἔπαιζαν στὸ δυνατό τους χέρι τὸ φτιαχτὸ καὶ πολυσύνθετο ἔργαλειό τους. Καὶ προδίδει λάθη, ἀβεβαιότητες καὶ ἀδεξιότητες, πὺν τὸ σημερινὸ γλωσσικὸ αἰσθημα δὲν ἔχει καμμιά διάθεση νὰ δικαιολογήσει: «Ἐπάρχει οὔτε ἀλήθεια, οὔτε ψεῦδος», (σελ. 42), «ἦτο πολὺ διορατικὸς, ὡστε ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο» (σελ. 18), δείχνουν κυριολεκτικὰ ἀγνοία τοῦ τρόπου πὺν χρησιμοποιοῦμε τὴν ἄρνηση. «Παραδεδειγμένον», «αὐταπαρνησία», «συνήγαγε» ἀντὶ συνῆγε (σελ. 98), «εἰσέτι» ἀντὶ ἐπίσης (σελ. 93), «θὰ διαγείρουν» (σελ. 129), εἶναι καθαρὰ γλωσσικὰ λάθη. Μερικὲς φράσεις τέλος μποροῦν νὰ δείξουν καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ βαρὺ καὶ ἄτσαλο βῆμα τῆς ἐκφραστικῆς πορείας. «Εἶναι ἀδύνατον νὰ παραμείνῃ τις ἐπὶ μακρότερον ἐπὶ ταύτης τῆς θέσεως», «δι' οὐδεμιᾶς προαιρέσεως δύναται ν' ἀναγκασθῆ νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τῶν ὀρίων, ἧς τὸ ὑποκείμενον ἐλλείπει δι' ἡμᾶς», «ἡ κατάστασις τῆς αἰτίας, ἧτις καθορίζει τὴν αἰτίαν», «ἡ φιλοσοφία ὀφείλει νὰ εἶναι γνώσις, ἧτις ἐπειδὴ ὀφείλει νὰ συλλάβῃ τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν τοῦ ὄντος», κλπ.

Σχετικὰ μὲ τὸ περιεχόμενον, δὲν πρόκειται βέβαια ν' ἀναλύσουμε ἐδῶ τὴ θεωρία τοῦ Κάντ. Στὸν πρόλογο καὶ στὶς σημειώσεις, ὁ κ. Γιερόυ φαίνεται ὅτι στέκεται στὴν καντιανὴ ἀποψη, ἐπιδιώκοντας κάποιαν ἀχρωμὴν ἀντικειμενικότητα, πὺν δὲν τοῦ ἐπιτρέπει οὔτε τὴ βαθύτερη διεἰσδυση στὸ πνεῦμα τοῦ κριτικισμοῦ, οὔτε τὴ γόνιμη κριτικὴ εἴτε ἀπὸ τὶς νεώτερες ἐξελίξεις τῶν ἐπιστημονικῶν προϋποθέσεων, εἴτε ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ τοποθέτηση τῶν σκοπῶν τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας, εἴτε τέλος ἀπὸ μιὰ καθαρὰ λογικὴ σκοπιὰ. Γι' αὐτὸ, οὔτε ὁ πρόλογος, οὔτε ὅλες οἱ σημειώσεις μπορεῖ νὰ ποῦμε ὅτι διαφωτίζουν τὸ κείμενον, κάποτε, ἀντίθετα, τὸ συσκοτίζουν ἀπὸ ὀρισμένες παρανοήσεις. Στὸν πρόλογο, π. χ., ὑποστηρίζει πὺν ἡ γνώση πρέπει νὰ εἶναι καθολικὴ καὶ συγκεκριμένη, ἐνῶ ὁ Κάντ τὴν ἤθε-

λε μόνο εφαρμοστέα στα συγκεκριμένα αντικείμενα, που δεν είναι καθόλου το ίδιο πράγμα και αντιπαράτασσει το πρόβλημα του δυνατού της γνώσης, ως καθαρά καντιανό πρόβλημα, προς τον Καρτέσιο από τη μιά, που ασχολήθηκε με την πηγή, και τον Hume, που εξέτασε την αξία της γνώσης. Αυτά είναι σχήματα, που δεν προσθέτουν πολλά πράγματα στην τοποθέτηση της Καντιανής φιλοσοφίας· για να καταλάβουμε ένα φιλόσοφο, δεν αρκεί να τον πάρομε κατά γράμμα, ούτε αυτόν, ούτε τις αξιώσεις του, πολλές φορές μάλιστα ο χρόνος μετατοπίζει τη σημασία του σε σημεία που εκείνος δεν έπρόσεξε καν. Το ίδιο στη σελ. 156 μ'ας λέει ο κ. Γιερός, ότι «αί συνειρμικαί συνδέσεις ενεργούνται υπό της αίσθήσεως» και ότι «αί εμπειρικοί έποπτεία αποτελούν την ύλην του αισθάνεσθαι, αί καθαράί την μορφήν», παίρνοντας τον όρον έμπειρία σε όλωσδιόλου άλλην έννοια από κείνη που τη μεταχειρίζεται το κείμενο, και ξαναρίχνοντας έτσι τον αναγνώστη σε προκαντιανές κατηγορίες, που δεν είναι πρόθυμος τη στιγμή τούτη να παραστήσει καθαρά στο νου του. 'Η ύλη του αισθάνεσθαι για τον Κάντ είναι το πρώτο, ποιοτικό μόνο στοιχείο, που δε μ'ας επιτρέπεται να πούμε γι' αυτό τίποτα, ή έποπτεία είναι ήδη μι'α αποτελεσμένη σύνθεση που περιλαμβάνει και τη μορφή. Κι' όταν παρακάτω αποφαίνεται αδίσταχτα πως ή αναλυτική μέθοδος προχωρεί με τις εξηγητικές κρίσεις των «στοιχειωδών έννοιών εν τή ουσιώδει και άμεταβλήτω φύσει αυτών», μ'ας μεταφέρει σε όντολογικό τρόπο σκέψης, μακριά από τη σχολαστική προσοχή με την όποια μεταχειρίζεται ο Κάντ τις έννοιες ουσία, φύση κλπ. Όταν μ'ας λέει άλλου ότι «ή διά του νου γνώσις των λογικών σχέσεων, έπειδή γίνεται συγκεκριμένη, καταλήγει εις την φαινομενικότητα, γίνεται φαινόμενον, όπερ είναι χαρακτηριστικόν του άπλου αισθήματος», μ'ας αναγκάζει να διερωτηθούμε αν πήγε χαμένος ο κόπος του Κάντ να προσδώσει στη λέξη «φαινόμενο» όλη εκείνη τη γόνιμη για τις έπιστημες σημασία. Μ' ένα λόγο, ο κ. Γιερός μιλάει για την καντιανή φιλοσοφία και μεταχειρίζεται τους όρους της χωρίς να είμαστε ποτέ βέβαιοι αν το κάνει από την κριτική, την άριστοτελική ή οιαδήποτε άλλη συγκροτημένη άποψη, και ή ταλάντευση αυτή, όπου βάζει το νου μας, κουράζει και μ'ας αναγκάζει να βρισκόμαστε όλη την ώρα σε ύποπτην έπιφυλακή. Του διαφεύγουν τα καίρια σημεία της σύγχρονης κριτικής του κριτικισμού, που ξεκινούν από την άμφισβήτηση της συνθετικότητας των μαθηματικών κρίσεων, της παραστατικής αναγκαιότητας του Εϋκλείδειου χώρου και της έπάρκειας του καταλόγου των κατηγοριών. Κι' άφοϋ παραλείπονται τα θεμελιακά τούτα σημεία, ξενίζει, όσο κι' αν κατά βάθος έχει κάποιον δίκιο, ή περαστική και άκράγιχη κριτική της «Μαρβουργείου σχολής» σε μι'α σημείωση.

Απέναντι στα φανερά αυτά μειονεκτήματα της εργασίας του κ. Γιερού, πρέπει να τονίσουμε τη μεγάλη αξία των σημειώσεων, εκεί που παραθέ-

τουν συγκριτικά και παράλληλα προς το κείμενο τα αντίστοιχα χωρία από την «Κριτική του Καθαρού Λόγου» κι' από τη «Διατριβή» του 1870. 'Η αντιπαράθεση αυτή φωτίζει την υπερβολική συνοπτικότητα των «Προλεγόμενων» και ξεκαθαρίζει πολλά σημεία, που θ'άμεναν άλλιώς προβληματικά. Μαρτυρεί επίσης έπιμελημένη έξοχισχη των κειμένων, που αν δεν είναι άκόμη καθαρά φιλοσοφική εργασία, είναι όμως πάντως μι'α χρειαζόμενη προετοιμασία της. 'Ο κ. Γιερός σέβεται τα κείμενα, και τους δίνει άπόλυτη σημασία, σέβεται και τη συστηματική συνάρτηση στο νου του συγγραφέα και δεν την εξαρθρώνει όπως άλλοι, για χάρη των συμπερασμάτων που θέλουν να βγάλουν αυτοί.

'Απαραίτητο κατά τη γνώμη μου συμπλήρωμα κάθε τέτοιας εργασίας θ'ά ήταν ο πίνακας των όρων, παράλληλα με τη Γερμανική τους διατύπωση. 'Ο Κάντ έχάλκεψε πολλούς καινούργιους όρους και έδωσε σε πολλούς άλλους δική του σημασία· ή άυστηρή και μονοσήμαντη παραλληλία στη μετάφρασή τους, έστω κι' αν ήταν γλωσσικά κάπως άτυχοι, θ'ά μαρτυρούσε μι'αν είλικρίνεια και θ'ά αποτελούσε μι'α πρώτη βάση για τη διόρθωσή τους και για την προϋπόθεση του «όμολογουμένως τίθεσθαι» που ζητάει ο Πλάτων. 'Ιδίως μπερδεύουν οι λέξεις «κατάληψις» για Apperzeption και «έποπτεία» για Anschauung, που δεν τηρούνται πέρα ως πέρα, και λείπει ή άυστηρή διάκριση ανάμεσα στο Transzendental και το Transzendent, που άποτελεί έναν από τους μοχλούς του κριτικού μηχανισμού. 'Η μετάφραση του δευτέρου με «υπερβολικός» είναι όρισμένως.. υπερβολικά κακότυχη.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Ειρήνη ή 'Αθηναία : «Σιωπηλά». Διηγήματα. Πλάτωνος : «Εβδόμη 'Επιστολή». Εισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις 'Ηρώς Ε. Κορμπέτη. Δ. 35.
Χρίστου 'Αθ. Γερογιάννη : «'Εσπερινά χαμόγελα». Ποιήματα. Δρ. 20.
Μέλπω 'Αξιότη : «Δύσκολες νύχτες». Δρ. 40.
Φοίβου Δέλη : «Το τραγούδι του Παρνασσού». Γεωργίου 'Αριστ. Σολούνια : «Παύλος, ή τί είναι το δντως δν». Φιλοσοφικός διάλογος. 'Αρχαίος έκδοτ. οίκος Δημητρίου Δημητράκου Α.Ε. Δρ. 70.
Εϋσταθίου Ζαφειροπούλου : «'Ασμα άσμάτων». Δρ. 25.
Βασ. 'Ηλιάδη : «'Όταν χτυπούσαν οι κομπάνες». Διηγήματα. Έκδόσεις Γκοβόστη. Δρ. 30.
Σπύρου Ξανθάκη : «'Αποκαθήλωση». Ποιήματα. Έκδοση «Κύκλου».
Θρασυβ. Ν. Σταυράκη : «Τά Μαλάβαθρα». Ποιήματα.
Κώστα Παπαπαναγιώτου : «Lacrimae animi». Ποιήματα. Γραφείον Πνευματικών 'Υπηρεσιών.
Μαρίας Γ. Μαρκέτου : «'Ο ήχητικός κινηματογράφος». Δρ. 30.
Λάκη Κολβάτσου : «Καινούργιοι δρόμοι». Ποιήματα.
Κώστα Κουτρή : «Στο φάρο». Διηγήματα. 'Αλεξάνδρεια.
Μαρίας Π. 'Αργυροπούλου : «Πρόδος και συγχρονισμός του έθνους». Δοκίμιο. Δρ. 30.
Στράτη Τσίρκα : «Το λυρικό ταξίδι». Ποιήματα.
Νικ. Θ. Παπαχατζή : «'Η έπικοινωνία μας με τη πνευματική ζωή των αρχαίων 'Ελλήνων». Έκδόσεις